

REFERENCES

1. *Bodrov V.A.* Psiholohija professionalnoj pryhodnosti / V.A. Bodrov. — SPb. : Per Se, 2001. — 511 s.
2. *Druzhylov S.A.* Stanovlenye professionalizma kak process formirovaniya konceptualnoj modeli professionalnoj dejatel'nosti / S.A. Druzhylov // *Žurnal prykladnoj psihologii*. — 2004. — № 6. — S. 40–45.
3. *Druzhylov S.A.* Psiholohija professionalizma: yntehrativnyj podhod / S.A. Druzhylov // *Vestnyk KrasHU*. — 2006. — № 8. — S. 170–176.
4. *Zeer E.F.* Psiholohija professyj : Uč. posobyje / E.F. Zeer. — M. : Akademicheskiy Proekt; Ekaterinburh : Delovaja knyha, 2003. — 336 s.
5. *Klymov E.A.* Puty v professionalizm : (psihologičeskij vzhljad) / E.A. Klymov. — M. : Mosk. psihol.-soc. yn-t : Flynta, 2003. — 318 s.
6. *Klymov E.A.* Psiholohija professionala / E.A. Klymov. — Voronež : MODƏK, 1996. — 400 s.
7. *Markova A.K.* Psiholohija truda učytelja : Knyha dlja učytelja / A.K. Markova. — M. : Prosveščenyje, 1993. — 190 s.
8. *Markova A.K.* Psiholohičeskiye kryteryj y stupeny professionalizma učytelja / A.K. Markova // *Pedahohyka*. — 1995. — № 6. — S. 55–63.
9. *Markova A.K.* Psiholohija professionalizma / A.K. Markova. — M. : Znanye, 1996. — 312 s.
10. *Markova A.K.* Psiholohičeskij analiz professionaloj kompetentnosti učytelja / A.K. Markova // *Pedahohyka*. — 1990. — № 8. — S. 57–68.
11. *Mytyna L.M.* Učitel kak lyčnost y professional / L.M. Mytyna. — M. : Delo, 1994. — 215 s.
12. *Povarenkov Yu.* Psiholohičeskoe soderžanye professionalnogo stanovlenija čeloveka / Yu. Povarenkov. — M. : Yzd-vo URAO.– 2002. — 160 s.

Рецензент — доктор педагогічних наук, професор Н.М. Чернуха

Прийнято до друку — кандидат педагогічних наук, доцент Н.О. Терентьєва

УДК 373.5.016:5 — 057.874

В.М. Лисицький,

здобувач кафедри педагогіки і психології Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти»

ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ПОТРЕБ УЧНІВ

Лисицький В.М.,

ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ПОТРЕБ УЧНІВ

У статті розглянуто можливості використання проектних технологій у навчально-виховному процесі, що розв'язують цілу низку виховних і розвивальних завдань: сприяють розвитку пізнавальної активності учнів у процесі навчання, формують вміння самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі. Метод проектів створює умови для самостійного отримання знань учнями з різних джерел; вироблення уміння користуватися ними для розв'язання нових пізнавальних і практичних завдань; удосконалення навичок дослідницької діяльності під час роботи в групах; розвитку творчого мислення.

Ключові слова: проектна технологія, метод проектів, навчальний проект, пізнавальні навички, пізнавальна творча активність.

Lysytskyi V.M.,

USING DESIGN TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS FOR THE DEVELOPMENT OF STUDENTS COGNITIVE NEEDS

The article examines the possibilities of using design technology in the educational process, which solve a series of educational and developmental tasks: promote development of cognitive activity of students in the learning process, form abilities for self-construction of knowledge, navigation in the information environment. Project method creates conditions for self-interested gain of knowledge by students from

variety of sources, develops the ability to use them to solve new cognitive and practical problems, improve research skills, working in groups, develop creative thinking.

Key words: design technology, project method, study project, cognitive skills, cognitive creative activity.

Лисицкий В.Н.,

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПРОЕКТНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ ДЛЯ РАЗВИТИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНЫХ ПОТРЕБНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ

В статье рассмотрены возможности использования проектных технологий в учебно-воспитательном процессе, которые направлены на решение ряда воспитательных и развивающих задач: способствуют развитию познавательной активности учащихся в процессе обучения, формируют умение самостоятельно конструировать свои знания, ориентироваться в информационном пространстве. Метод проектов создает условия для самостоятельного получения знаний учащимися из различных источников, позволяет формировать умения, пользоваться ими для решения новых познавательных и практических задач, совершенствовать навыки исследовательской деятельности при работе в группах, развивать творческое мышление.

Ключевые слова: проектная технология, метод проектов, учебный проект, познавательные навыки, познавательная творческая активность.

Стратегія сучасної освіти полягає в тому, щоб надати можливість учням розвинути таланти та творчий потенціал. Створення належних умов для адаптації дітей до соціальних змін, для їх повноцінного розвитку вимагає пошуку та використання таких форм і методів організації навчально-виховного процесу, котрі сприяли б розвитку творчої активності учнів та формуванню в них потреби в пізнанні навколишнього світу. З метою розв'язання проблем розвитку в школярів самостійності, творчого та відповідального ставлення до справи, свідомого навчання у середній школі все ширше сьогодні використовують *метод проектів*. Його застосування в організації навчально-виховного процесу дозволяє стимулювати самостійну діяльність школярів, орієнтувати учнів на виконання індивідуальної, парної, групової роботи впродовж тривалого часу.

Метод проектів завжди привертав увагу іноземних та вітчизняних вчених, педагогів-практиків. Теоретичні засади його застосування в педагогіці розробили послідовники Дж. Дьюї, В. Кильпатрик, Р. Уоткінс, В. Чартерс та ін. В. Зверева, М. Лазарев, А. Моїсєєв, М. Поташник, Г. Селевко, С. Сисоєва в своїх публікаціях обґрунтували доцільність використання проектних технологій та розробили рівні їх упродовження в навчально-виховний процес сучасної школи. Розв'язанню загальних проблем застосування методу проектів присвятили свої дослідження К. Баханов, В. Гузеєв, І. Єрмаков, Р. Курбатов, О. Онопрієнко, О. Пехота, Н. Пахомова, Н. Тарасова, С. Шевцова та ін. На можливість використання проектних технологій у навчально-виховному процесі для розвитку пізнавальної творчої активності учнів наголошували Н. Котелянець, Н. Кубракова, В. Кузьменко, Н. Слюсаренко, Є. Полат та інші. Не зважаючи на ґрунтовну розробленість загальних питань

проблеми в науково-педагогічній літературі, більш детального розгляду потребують особливості використання методу проекту для розвитку пізнавальної активності старшокласників.

Метою статті є висвітлення специфіки використання проектних технологій в навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу з метою розвитку пізнавальних потреб учнів. Відповідно до мети визначаємо основні завдання публікації: розглянути історію виникнення і трансформацію методу проектів; проаналізувати американський досвід проектного навчання; схарактеризувати особливості організації проектної діяльності в навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу з метою розвитку пізнавальних потреб учнів.

Для розв'язання окреслених завдань були використані теоретичні *методи* дослідження: аналіз вітчизняних та зарубіжних психолого-педагогічних праць з питань організації проектної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах; узагальнення, систематизація науково-педагогічної літератури для уточнення теоретичних підходів; конкретизація, класифікація методичних матеріалів для визначення педагогічних умов ефективного використання методу проектів у роботі зі старшокласниками.

При здійсненні розвідки використовувалися такі методологічні підходи: когнітивний, що уможливлює розкриття цілей, завдань, змісту методу проектів, орієнтує учнів загальноосвітнього навчального закладу на розвиток пізнавальної активності; технологічний підхід до процесу проектування засобів управління навчально-пізнавальною діяльністю старшокласників; системний, що забезпечує логічне послідовне виконання етапів пізнання навколишнього світу, співпрацю вчителя й учнів загальноосвітнього навчального закладу як цілісної системи та комплексний

аналіз результатів проектної діяльності; функціональний — створює підґрунтя для реалізації педагогічних умов упровадження в освітній процес проектної технології, надає можливість на засадах організації проектної діяльності виробляти шляхи формування у старшокласників пізнавальних потреб.

Метод проектів, як метод планування доцільної (цілеспрямованої) діяльності для вирішення навчальних завдань в реальних життєвих обставинах, почав складатися наприкінці XIX ст. у США як «метод проблем». Він розвивався у педагогічних поглядах та експериментальній роботі Джона Дьюї в межах гуманістичного напрямку в філософії та освіті.

Термін «метод проектів» був запозичений з агрономічної літератури та вперше зустрічається у зв'язку з педагогікою в 1908—10 рр. у звітах масачусетських шкільних органів. Метод ґрунтувався на ідеї побудови активної форми навчання через доцільну діяльність учнів у співвідношенні з їх особистими інтересами. В основу методу проектів було закладено концепцію навчання шляхом «дії» та «вільного виховання». Таким чином Дж. Дьюї зосереджував увагу на можливості допомоги учням у розвитку здібностей завдяки їх співпраці над певною проблемою за умови колективного пошуку й створення колективного проекту. При цьому надзвичайно важливим було зацікавити кожну дитину процесом пізнання, здобуття знань, показати їй, де і яким чином вони можуть їй знадобитись у житті. Учні набували знань і досвіду у процесі планування й реалізації практичних завдань, котрі протягом навчання поступово ускладнювалися.

Один із послідовників Дж. Дьюї — професор В. Кілпатрик — вдосконалив систему роботи над проектами, теоретично обґрунтував метод, виходячи з принципу «виховання є життя, а не підготовка до життя»; запропонував першу класифікацію проектів (створювані, споживчі, розв'язання проблем, проекти-вправи). Під проектом він розумів цільовий акт діяльності, в основі якого лежить інтерес дитини.

Подальшого розвитку ідея проектного навчання набула в роботах Е. Коллінгса. Він запропонував використовувати в змісті шкільної діяльності, зокрема в методі проектів, власний досвід дітей, розуміючи його як теоретичні та практичні надбання під час участі в цікавих й плідних сторонах життя. Вченим створена власна класифікація проектів (ігрові, екскурсійні, трудові, проекти розповідей) та узагальнено досвід роботи американської школи з використанням методу проектів.

Американський досвід проектного навчання полягає в організації системи навчальної роботи через активну доцільну діяльність учнів,

що ґрунтується на їх особистісному інтересі. Метою відповідних навчальних завдань в реальних життєвих обставинах було отримання практичного результату — створення колективного проекту та розвиток здібностей дитини. Під час навчання педагог ставив перед учнями проблему, коригував пошук школярів, стимулював застосування наявних у них знань і вмінь, стимулював використання активних методів та колективних форм роботи.

Е. Кагоров, проаналізувавши американський досвід застосування проектної діяльності, зазначив, що, маючи суттєву різницю в поглядах на сутність методу проектів, американські педагоги визначають спільні концептуальні риси: принцип активності у виборі завдання та його виконанні; життєвий, практичний характер проектів, суспільно-корисну цільову установку; інтерес учнів до роботи; поєднання теорії й практики, знань і навичок [7]. Пізніше, вже за часів становлення радянської влади, проектна технологія стала досить широко, хоч і недостатньо продумано та послідовно, впроваджуватися у вітчизняній школі.

На початку 20-х років XX ст. у Росії та Україні почали пропагувати метод проектів як результат дидактичних пошуків ряду експериментальних шкіл щодо активізації навчальної роботи, зв'язку навчання з життям і виробництвом, здійснення трудового виховання учнів. Метод проектів став не лише однією з основних форм організації навчання у вітчизняних школах, а й визначав зміст усієї шкільної роботи. Однак попри те, що цей новий метод навчання знайшов підтримку в учителів, він запроваджувався в школах без належного методичного забезпечення, теоретичного осмислення та ґрунтовної експериментальної перевірки.

Перший досвід його застосування виявив певні проблеми й ускладнення: зниження ролі вчителя в навчальному процесі, неекономне витрачання навчального часу, відсутність в учнів достатньої мотивації для такого типу навчання [2]. Ухвалою ЦК ВКП(б) в 1931 році метод проектів був засуджений. З того часу в СРСР більше не було зроблено серйозних спроб відродити цей метод у шкільній практиці. Однак у зарубіжній школі він активно і досить успішно розвивався (у США, Великобританії, Бельгії, Ізраїлі, Фінляндії, Німеччині, Італії, Бразилії, Нідерландах та інших країнах).

Наприкінці 80-х років метод проектів простежується в технології колективних творчих вправ [2]. З середини 90-х років він пройшов стадію еволюційних змін. Народившись в ідеї вільного виховання, цей метод стає інтегрованим компонентом широко розробленої та структурованої системи освіти. Але сутність його з моменту створення майже не змінилася.

З точки зору В. Антоненка сутність проектної технології полягає у функціонуванні цілісної системи (змісту, методів, прийомів, засобів тощо), що адаптує навчально-виховний процес учнів до структурних і організаційних вимог навчального проектування [1].

Як стверджує Н. Пахомова, «навчальний проект, з точки зору учня, — це можливість робити щось цікаве в групі або самостійно, максимально використовуючи свої можливості; це діяльність, яка дозволяє проявити себе, спробувати свої сили, прикласти свої знання, принести користь і показати публічно досягнутий результат; це діяльність, спрямована на вирішення цікавої проблеми, коли результат носить практичний характер, має важливе прикладне значення і, що дуже важливо, він цікавий і значимий для самих відкривачів» [5, 16].

Деяко з іншого боку до навчального проектування підходить С. Днепров, який вважає, що головним у навчанні є опрацювання та комбінування проектних ідей і рішень учнів. Результатом навчального проектування таким чином дослідник визначає сукупність розроблених, обґрунтованих і побудованих ідей [4].

В основі проекту, за П. Івановим, лежить будь яка проблема. Для її вирішення, на думку вченого, школярам потрібно володіти не тільки знанням певного навчального матеріалу, а й великим обсягом різноманітних інтегрованих предметних знань. Крім того, учні повинні володіти певними інтелектуальними, творчими та комунікативними вміннями [6]. До *інтелектуальних умінь* науковець відносить вміння працювати з інформацією, текстом (виділяти головну думку, вести пошук потрібної інформації в тексті), вміння аналізувати навчальну інформацію, робити відповідні висновки. До *творчих умінь* він відносить: вміння знаходити кілька варіантів вирішення проблеми; генерувати ідеї (потрібні знання в різних областях); прогнозувати наслідки того чи іншого рішення. До *комунікативних умінь* належать: вміння знаходити компроміс зі співрозмовником; вести дискусію, чути і слухати співрозмовника, відстоювати власну точку зору, підкріплену аргументами; лаконічно висловлювати свою думку. Використовуючи *метод проектів* у сучасній школі, науковець виділив основні *вимоги до його застосування*.

1. Наявність значущої проблеми в дослідницькій та творчій діяльності, що вимагає інтегрованого знання та пошуку для вирішення.

2. Практична, теоретична значущість передбачуваних результатів.

3. Структурування змістовної частини проекту (із зазначенням поетапних результатів і розподілу ролей).

4. Самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність на уроці чи в позаурочний час.

5. Використання дослідницьких методів, що впливають на завдання дослідження, висунення гіпотези їх рішення, обговорення методів дослідження, оформлення кінцевих результатів, аналіз отриманих даних, підбиття підсумків, коригування, висновки [6].

Варто зазначити, що використання методу проектів раніше було обмеженим, оскільки вимагало створення *відповідних умов*, серед яких О. Паламарчук визначає: формування та розвиток соціального досвіду учнів; підхід до навчання як до технологічного процесу, гри, дискусії, проблемного пошуку; орієнтація на узагальнену цілісну діяльність учнів; визначення не тільки змістової сторони діяльності (мети, єдності викладання та уміння), а й її послідовності, наступності, самостійності; утворення мікрогруп (постійних і тимчасових) як форми комунікативної діяльності, що сприяє гармонізації інтересів особистості та колективу учнів у цілому [8]. Реалізація окреслених умов в роботі зі старшокласниками сприятиме ефективності організації проектної діяльності з метою забезпечення формування в них пізнавальних потреб.

Згідно з дослідженнями О. Пометун, *проектні технології* обґрунтовуються та вносяться у план навчальної діяльності закладу, класу. Вони передбачають розроблення технології виготовлення і реалізації об'єкта проектування, що формується в учнів певною системою творчо-інтелектуальних знань та вмінь. Виконуючи творчі проекти, учні вчать самостійно приймати рішення щодо розв'язання проблемних ситуацій.

Проектні технології передбачають постановку визначеної навчальної проблеми та її розв'язання у процесі засвоєння учнями знань, умінь та вироблення навичок. Суть проектної технології полягає у стимулюванні інтересу учнів, які отримують інтегровані знання через проектну діяльність, що дозволяє усвідомити можливості практичного застосування надбаних знань, рухаючись від теорії до практики. Водночас упровадження технології в навчально-виховний процес вимагає використання сукупності дослідницьких, пошукових, творчих методів, прийомів, засобів.

Проектні технології спрямовані розвивати у процесі навчання пізнавальну активність та творчі вміння школярів. Кожен учень під час роботи над проектом може продемонструвати гнучкість та оригінальність мислення, наполегливість у досягненні мети, уміння самостійно здобувати знання та конструювати свої дії.

Методи, що застосовуються у процесі навчання дітей проектуванню, умовно можна поділити на традиційні та нетрадиційні. До традиційних відносяться: вербальні методи, демонстрація, спостереження, метод вправ, самостійної роботи тощо. До нетрадиційних — методи

активізації мислення, розвитку творчої уяви та теорії розв'язування винахідницьких задач, до яких входять: метод творчих проектів, метод фантазування, морфологічний аналіз, мозкова атака, метод фокальних об'єктів, метод алгоритмів, метод зразків, метод створення ідеального об'єкту, конкурси творчих проектів та багато інших. Їх корисно використовувати під час організації проектної діяльності старшокласників.

Успішність та ефективність проектування забезпечується за умови правильної та послідовної, організаційно-спланованої взаємодії вчителя та учня. В основі такої співпраці має бути забезпечена логічна послідовність дотримання етапів виконання проектів: організаційно-підготовчого, конструкторського, технологічного, заключного.

На різних етапах впровадження технології проектів О. Пометун розглядала застосування різних методів навчання :

- на організаційно-підготовчому — вербальні методи (розповіді, пояснення), метод інформаційної підтримки, фантазування, пошуку, демонстрації зразків раніше виконаних проектів, метод аналогій, мозкової атаки, ідеального та фокальних об'єктів тощо;

- на технологічному етапі — метод вправ (відпрацьовуються дії і прийоми виконання окремих операцій), метод інформаційної підтримки шляхом демонстрації автоматизованих схем, креслень, технологічних операцій, прогресивних технологій;

- на заключному етапі: метод інформаційної підтримки, демонстрації, проведення конкурсів творчих проектів [9].

На окрему увагу заслуговує думка Р. Гуревич, що проектні технології пробуджують пізнавальну активність учнів, розвивають самостійне мислення, формують вміння виконувати проектну діяльність. Вчена вважає очевидним, що процес навчання учнів з використанням проектних технологій необхідно застосовувати комплексно. При цьому на кожному етапі виконання проекту творча активність і самостійність школярів відіграють першочергову роль [3].

Робота над проектом здійснюється в кілька етапів і зазвичай виходить за рамки навчальної діяльності на уроках: вибір теми чи проблеми проекту; формування групи виконавців; розробка плану роботи над проектом, визначення термінів; розподіл завдань серед учнів; виконання завдань, обговорення в групі результатів виконання кожного завдання; оформлення спільного результату; звіт за проектом; оцінка виконання проекту.

Під час використання проектного методу всі учасники навчально-виховного процесу розв'язують низку важливих виховних і розвивальних завдань. Це сприяє розвитку пізнавальних навичок учнів, формуванню вміння

самостійно здобувати й упорядковувати знання, орієнтуватися в інформаційному просторі тощо.

Таким чином, основними *вимогами до використання методу проектів* у роботі зі старшокласниками визначаємо: наявність значущої у дослідницькому, творчому плані проблеми (завдання), розв'язання якої потребує наявності в учнів інтегрованих знань, навичок дослідницького пошуку; практичну, теоретичну, пізнавальну значущість передбачуваних результатів; забезпечення самостійної (індивідуальної, парної, групової) діяльності учнів; структурування змістової частини проекту (із зазначенням етапних результатів); використання дослідницьких методів (визначення проблеми досліджуваних завдань, що впливають з неї, висунення гіпотези їх розв'язання, обговорення методів дослідження; обговорення способів оформлення кінцевих результатів — презентації, захист, творчі звіти); збір, систематизація та аналіз отриманих даних; підбиття підсумків, оформлення результатів, висновки, висунення нових проблем дослідження.

Отже, аналіз науково-педагогічних досліджень з проблеми став підставою для висновку, що використання проектних технологій має здійснюватися із зорієнтованістю на особистість учня, його можливості, здібності, інтереси, освітні потреби, ступінь креативності. Застосування методу проектів у роботі зі старшокласниками передбачає високий рівень індивідуальної та колективної відповідальності за виконання кожного завдання з розробки проекту. Впровадження проектної технології буде успішним за умови належної організації дослідницької пізнавальної діяльності, в якій учні займають активну позицію. Тема проекту може бути пов'язана з предметною областю чи носити міждисциплінарний характер.

При застосуванні методу проекту в навчально-виховному процесі потрібно враховувати інтереси і потреби школярів, їх можливості й особисту практичну значущість майбутньої роботи над проектом. Результат виконаного проекту може бути представлений в формі статті, рекомендацій, альбому. Різноманітними можуть бути форми презентації проекту: доповідь, конференція, конкурс, свято, вистава. Головними ж результатами організації проектної діяльності мають стати актуалізація наявних і отримання нових знань, сформованість умінь та навичок пізнавальної діяльності та творчого застосування набутого досвіду в нових умовах.

Перспективи подальших наукових досліджень можуть бути пов'язані з проблемами реалізації педагогічних умов формування пізнавальних потреб учнів з використанням проектної технології у природничих та гуманітарних дисциплінах.

ДЖЕРЕЛА

1. *Антоненко В.М.* Сучасні інформаційні системи і технології : навч. посіб. / В.М. Антоненко, Ю.В. Ратушна. — К. : КСУМГІ, 2005. — 131 с.
2. *Баханова К.О.* Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі : монографія / К.О. Баханова. — Запоріжжя : Просвіта, 2004. — 328 с.
3. *Гуревич Р.С.* Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях : навч. посібник для учнів і слухачів післядипломної освіти / Р.С. Гуревич, М.Ю. Кадемія. — Вінниця : ДОВ Вінниця, 2004. — 366 с.
4. *Днепров С.А.* Эвристический потенциал категории незнание / С.А. Днепров // Педагогика. — 1999. — № 1. — С. 116—122.
5. *Інформатика : Комп'ютерна техніка. Комп'ютерні технології : навч. посіб. / за ред. О.І. Пушкаря.* — К. : Видавничий центр «Академія», 2001. — 696 с.
6. *Іванов П.В.* Сучасне шкільне краєзнавство / П.В. Іванов // Радянська педагогіка. — 1990. — № 10. — С. 27—30.
7. *Кагоров Е.Ф.* Ещё о методе проектов / Е.Ф. Кагоров // Метод проектов: традиции, перспективы, життєві результати: практико-зорієнтований збірник / [керівник авторського колективу — директор ліцею міжнародних відносин № 51 С.М. Шевцова. Науковий керівник і редактор — канд. істор. наук І.Г. Єрмаков]. — К. : Департамент, 2003. — С. 412—416.
8. *Паламарчук О.І.* Культурологічні проекти у профільній школі / О.І. Паламарчук // Підручник для директора. — 2005. — № 9—10. — С. 59—65.
9. *Пометун О.І.* Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібник / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко; [за ред. О.І. Пометун]. — К. : Видавництво : А.С.К., 2004. — 192 с.

REFERENCES

1. *Antonenko V.M.* Sučasni informacijni systemy i texnologiji : navč. posib. / V.M. Antonenko, Yu.V. Ratushna. — K. : KSUMHI, 2005. — 131 s.
2. *Bakhanova K.O.* Innovacijni systemy, texnologiji ta modeli navčannja istoriji v školi : monohrafija / K.O. Bakhanova. — Zaporizžja : Prosvita, 2004. — 328 s.
3. *Hurevych R.S.* Informacijno-telekomunikacijni texnologiji v navčalnomu procesi ta naukovyx doslidžennjax : navč. posibnyk dlja učniv i sluxačiv pisljadypломnoji osvity / R.S. Hurevych, M. Yu. Kademiia. — Vinnycja : DOV Vinnycja, 2004. — 366 s.
4. *Dneprov S.A.* Эврystыčeskyj potencyal katehoryy neznanje / S.A. Dneprov // Pedahohyka. — 1999. — № 1. — S. 116—122.
5. *Іnformatyka : Kompjuterna texnika. Kompjuterni texnologiji : navč. posib. / za red. O.I. Pushkaria.* — K. : Vydavnyčyj centr "Akademija", 2001. — 696 s.
6. *Ivanov P.V.* Sučasne škilne krajeznavstvo / P.V. Ivanov // Radjanska pedahohika. — 1990. — № 10. — S. 27—30.
7. *Kahorov E.F.* Eščë o metode proektov / E.F. Kahorov // Metod proektiv: tradyciji, perspektyvy, žyttjevi rezultaty: praktyko-zorijentovanyj zbirnyk / [kerivnyk avtorsokoho kolektyvu — dyrektor liceju mižnarodnyx vidnosyn № 51 S.M. Shevtsova. Naukovyj kerivnyk i redaktor — kand. istor. nauk I.H. Yermakov]. — K. : Departament, 2003. — S. 412—416.
8. *Palamarchuk O.I.* Kulturolohični proekty u profilnij školi / O.I. Palamarchuk // Pidručnyk dlja dyrektora. — 2005. — № 9—10. — S. 59—65.
9. *Pometun O.I.* Sučasnyj urok. Interaktyvni texnologiji navčannja : nauk.-metod. posibnyk / O.I. Pometun, L.V. Pyrozhenko; [za red. O.I. Pometun]. — K. : Vydavnytstvo : A.S.K., 2004. — 192 s.

Рецензент — доктор педагогічних наук, професор В.В. Кузьменко

Прийнято до друку — кандидат педагогічних наук, доцент Н.О. Терентьєва